

ULUSLARARASI HUKUKTA DAVETLE MÜDAHALE

Abdullah Nusret ALÇİÇEK*

ABSTRACT

INTERVENTION BY INVITATION UNDER INTERNATIONAL LAW

Despite the prohibition of the use of force and domestic interference under international law, states have tried to implement these provisions with various arguments. Intervention by invitation is one of those arguments.

States have tried to justify their military intervention on grounds of intervention for humanitarian purposes, intervention to protect their citizens, doctrine of responsibility to protect, use of force against international terrorism. The intervention carried out with the consent of the intervened state has been frequently applied in recent years. The invitation of the state to be intervened is the disclosure of this consent. In this sense, the invitation constitutes the source of legitimacy of the military interventions of the states.

Mostly, the invitation comes from the government, the legitimate representative of the state, but in some cases states have based their interventions by the invitation of the opposition. In this study on the concept of intervention by invitations; we will evaluate whether the invitation against the normative norms is valid or not, and the criteria used to determine the authority to be invited, as well as the concept and elements of the intervention.

Key words: International Law, Intervention by Invitation, Doctrine of Responsibility to Protect, The Use of Force, Humanitarian Intervention, International Terrorism.

* Kocaeli University, Faculty of Law/ Department of Public Law- nusretalcicek@gmail.com

ÖZ

Uluslararası hukukta kuvvet kullanma ve iç işlere müdahale yasaklarına rağmen devletler çeşitli argümanlarla bu hükümleri dolanarak uygulamalarda bulunmuşlardır. Davetle müdahalede bu argümanlardan biridir.

Devletler, insani amaçlarla müdahale, vatandaşlarını korumak için müdahale, koruma sorumluluğu doktrini, uluslararası terörizme karşı kuvvet kullanma gibi gerekçelerle askeri müdahalelerini meşrulaştırmaya çalışmışlardır. Müdahale edilen devletin rızası ile gerçekleştirilen müdahale son yıllarda sıkça uygulanmaktadır. Müdahale yapılacak devletin daveti, bu rızanın açığa vurulmasıdır. Bu anlamıyla davet, devletlerin yaptıkları askeri müdahalelerin meşruiyet kaynağını da oluşturmaktadır.

Çoğunlukla davet, devletin meşru temsilcisi olan hükümet tarafından gelmekle birlikte bazı durumlarda devletler müdahalelerini, muhaliflerin davetine dayandırmışlardır. Bu çalışmada davetle müdahale kavramı; emredici normlara aykırı davetin geçerli olup olmadığı, daveti yapacak merciin tespitinde kullanılan ölçütlerin neler olduğu gibi hususlar bakımından incelenecek, davetle müdahale kavramı ve unsurları değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Uluslararası hukuk davetle müdahale, koruma sorumluluğu doktrini, güç kullanma, insani müdahale, uluslararası terörizm.

1. Giriş

Uluslararası hukukta, kuvvet kullanma ve iç işlere müdahale yasaklanmakla beraber bunların istisnaları da mevcuttur. Davetle müdahale de bu istisnalardan biridir. Uluslararası uygulamalarda devletler, kendi ülkelerinde ki karışıklıkların sonlandırılması için başka devletlerden müdahale etmesini istemektedir. Yapılan bu davetin, müdahalenin hukuka aykırılığını giderdiği savunulmuştur. Diğer yandan meşru müdafanın, diğer devlet lehine kullanılması olarak da ifade edilmektedir.

Davetle müdahale kavramı altında tartışılan hususların başında, rızanın müdahaleyi hukuka uygun hale getirip getirmediği gelmektedir. Diğer tartışılan husus da devletin temsili noktasındadır. Devletin temsilinde etkin kontrol ölçütü, demokratik meşruiyet ölçütü ve negatif eşitlik ölçütü gibi ölçütlere göre değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmada davetle müdahale kavramı, davet ve müdahale olarak iki kısımda ele alınarak tartışmalı hususlar bakımından incelenecek, bu kavramlar ve unsurları değerlendirilecektir.

2. Davetle Müdahale Kavramı

Davetle müdahale kavramı genellikle bir ülkede meydana gelen iç silahlı çatışmalarda, çatışmanın sona erdirilmesi amacıyla diğer devlet ya da devletlerden müdahalede (askeri kuvvet kullanma da dahil olmak üzere) bulunmasını talep etme şeklinde ifade edilebilir.¹

Davetle müdahale kavramının hukukiliği uluslararası hukukta tartışma konusu olmuştur. 19. yy sonlarına doğru zayıf devletlerde iç silahlı çatışma yaşanması üzerine güçlü devletlerin müdahale etmesini hukuki olarak inceleyen William E. Hall², “*herhangi bir davetle de olsa iç savaşta yapılan müdahalenin hukuka aykırı olduğu*” şeklinde görüş belirtmiştir³. Hall’ın aksi görüşünde olan Lauterpacht ise “*dikte edici, baskı ile yapılan bir müdahale türü olmadığı gerekçesiyle davetle müdahalenin hukuka uygun olduğu*” şeklinde ifade etmiştir.⁴ Devletlerin birbirlerine müdahalesini bazı şartlarda hukuka uygun olduğunu ve davetle müdahalenin de bu şartlardan biri olduğundan bahisle Nawaz, müdahaleyi “*bir devletin diğer devletin iç ve dış işlerine tehdit veya kuvvet kullanma yoluyla karışması*” şeklinde tanımlayarak “*müdahalenin belirli şartlarda hukuka uygun olabileceğini; davetle müdahalenin de bu durumlardan biri olduğunu*” ifade etmiştir.⁵ BM Sözleşmesi’nde düzenlenen kuvvet kullanma yasağı ve iç işlere karışmama ilkesi bakımından değerlendiren Gregory Fox⁶ ise, “*davetle müdahalenin kuvvet kullanma yasağı ve iç işlerine karışmama prensiplerinin*

¹ Georg Nolte, “Intervention by Invitation”, Max Planck Encyclopedia of Public International Law, online edition, Ed. Rüdiger Wolfrum, 2012, s. 1

² William Edward Hall, International Law, Oxford, Clarendon Press, 1880

³ Elihu Lauterpacht, Notes on Intervention by Invitation, International and Comparative Law Quarterly no. 7, 1958 s. 103 aktaran Abdullah Tunç, “Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale”, Ankara Üniversitesi S.B.E, Yüksek Lisans Tezi, 2015, s.15

⁴ Lauterpacht, a.g.e, s.104 aktaran Tunç, a.g.m, s.15

⁵ M. K. Nawaz, “Intervention By Invitation and the United Nations Charter”, International Studies. 1(2), 1959, s.204-206

⁶ Gregory Fox, “Intervention by Invitation”, The Oxford Handbook on the Use of Force, Marc Weller, ed. 2015, s.4

istisnası olduğunu ve bunun geçerlilik koşullarının da istisnanın istisnası niteliği taşıdığını” şeklinde görüş bildirerek davetle müdahalenin bir takım şartları olduğunu bu şartların da davetle müdahalenin geçerlilik koşulları olduğunu ifade etmiştir.

2.1. Davetle Müdahalenin Unsurları

Davetle müdahale kavramına ilişkin tartışmalardaki ortak görüş genel olarak, müdahalenin meşruluğu açısından çatışmaların iç savaş eşiğinin altında olması gerektiği olmuştur.⁷ Davetin şekli, davete yetkili organ, müdahalenin sınırı gibi diğer konularda ise tartışmalar devam etmektedir. Bu anlamda meşru bir davetle müdahale için gereken şartlar ve unsurlar şunlardır:

2.1.1. Davet

Davet, iç silahlı çatışma yaşayan devletin diğer devlet ya da devletler tarafından çatışmayı sonlandıracak müdahaleler yapmalarını talep etmeyi ifade etmektedir. Davet bu anlamıyla, davet eden devlet açısından yapılacak müdahalelere rızasının olduğunu gösteren bir araç konumundadır. Müdahalenin meşruiyeti verilen bu rızaya dayanmaktadır. Yapılacak davetin geçerli bir irade beyanına dayanması zorunludur.

Davet, bir olay üzerine diğer devletten yardım istenmesi şeklinde tek taraflı işlem beyanıyla olabileceği gibi daha önceden yapılan bir antlaşmayla da yapılabilir. İkinci halde rızanın sınırları yapılan antlaşmayla çizilmektedir.⁸ Davet bir devlete yöneltilebileceği gibi BM tarafından yetkilendirilen uluslararası örgütlere de yöneltilebilir. Bu minvalde NATO tarafından yapılan uluslararası barışı koruma operasyonları da davet üzerine yapılmaktadır.⁹ Bu şekilde davette bulunan devlet, kendi ülkesinde diğer devlet ya da uluslararası örgütlerin askerlerinin bulunmasını onaylamakta ve kuvvet kullanmalarına rıza göstermektedir. Daveti yapacak organ, devletin meşru temsilcisi olan hükümdür ancak bazı hallerde muhalif kesimden gelen davetler doğrultusunda da müdahalede bulunulmuştur. Bu durumun hukuki izahatında ise etkin kontrol ölçütü bakımından değerlendirilerek daveti yapacak organın etkin kontrole sahip olması gerektiği şeklinde yapılmıştır. Bu konu ileride ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.1.2. Davetle İfade Edilen Rıza

Uluslararası hukuk normları, kabul edilmiş biçimleri dikkate alındığında devletlerin rızaları ile oluşturulmuşlardır. Bu anlamda uluslararası hukuk rızaya dayalı bir sisteme sahiptir. Rızanın hukuka aykırı durumları hukuka uygun hale getirme gibi bir işlevi vardır.¹⁰ BM Sözleşmesi'nde belirtilen kuvvet kullanma

⁷ Tunç, a.g.e, s. 9

⁸ İsmail Karaahmetoğlu, “Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2018, S.44

⁹ Mehmet Öncü, “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt.2, No.6, 2006, s. 39-40

¹⁰ Carlotta Cassani, “Hukuka Uygunluk Nedeni Olarak Hukukta Rıza”. (çev. M. Özen ve M. Özen). TBB Dergisi, sayı 77, 2008, s. 237

yasağı ve iç işlere müdahale etmeme ilkesine aykırı durumlar rıza ile hukuku uygun hale gelecektir.¹¹

Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2001 yılında hazırladığı "Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilleri Dolayısıyla Devletin Sorumluluğu'na İlişkin Taslak Maddeler" in 20. Maddesinde rızanın hukuka aykırılığı ortadan kaldıracığı ifade edilerek şu şekilde düzenlenmiştir: *"Bir devletin, eylemin diğer bir devlet tarafından işlenmesine geçerli rıza göstermesi bu eylemin ilk devlet bakımından hukuka aykırı bir eylem teşkil etmesini, eylem rızanın sınırları içinde kaldığı müddetçe, ortadan kaldırır."*¹² Buna göre, hukuka aykırı olan eylemlere rızanın varlığı halinde ve bu rızaya uygun sınırlar içinde kaldığı müddetçe hukuka uygun olacağı söylenebilir.

Rızanın varlığının her türlü hukuka aykırılığı, hukuka uygun hale getirip getirmeyeceği ise tartışılan bir konudur. Bu anlamıyla uluslararası emredici normlara (jus cogens) aykırılık teşkil eden hususlar rıza ile hukuka uygun hale gelebilecek midir?

Emredici normlar, aksi kararlaştırılmayan ve kesin olarak uygulanması gereken kuralları ifade eder.¹³ Uluslararası hukuk düzeninde emredici normların (jus cogens) var olup olmadığı ise tartışmalıdır.¹⁴ Ancak bu tartışmalara rağmen uluslararası metinlerde, uluslararası alanda emredici normların (jus cogens) varlığı kabul edilmiştir¹⁵. 1969 Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi 53.maddesinde;

"Bir antlaşma, yapılması sırasında milletlerarası genel hukukun emredici bir normu ile çatışıyorsa batıldır. Bu sözleşme bakımından milletlerarası genel hukukun emredici bir normu, bir bütün olarak Devletlerin milletlerarası toplumunun, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur" ifadesine yer verilerek açıkça emredici normların varlığı kabul edilmiştir. Bu düzenlemeye göre herhangi bir uluslararası antlaşma karşısında, uluslararası emredici normlara (jus cogens) üstünlük tanınacağı belirtilmiştir. Ayrıca emredici normların uluslararası toplumun tümü¹⁶ tarafından bağlayıcı olduğu ile bu kurala aykırı hiçbir kural koyulamayacağına da kabul edilmiş olması gerektiği belirtilmiştir.¹⁷ Yani uluslararası toplumun tümünün, emredici normun üstünlüğünü ve emrediciliğini kabul etmiş olmaları gerekmektedir. Düzenlemede, emredici norm hakkında *"aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk*

¹¹Gökhan Albayrak, "Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Mali Örneği", 2013, s.2 Web: http://acm.klu.edu.tr/dosyalar/birimler/acm/dosyalar/dosya_ve_belgeler/24407633.pdf Erişim T: 03.01.2019

¹² İbrahim Kaya, Uluslararası Hukukta Temel Belgeler, Seçkin Yayınları, 2013, s. 352

¹³ Erdem Denk, "Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda Jus Cogens Kuralları", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 56-2, 2001, s. 43-70

¹⁴Hüseyin Pazarıcı, "Uluslararası Hukukta Jus Cogens Kavramı", Prof. Dr. Bülent N. Esen'e Armağan, Ankara 1977, s. 365

¹⁵Melda Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, 7. Baskı, İstanbul, Beta Yayınları, 2013, s. 51

¹⁶ Toplumun tümünden anlaşılması gereken, coğrafya farketmeksizin ülkelerin tümüdür. Bknz : Sertaç Hami Başeren, Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, s. 173

¹⁷ İrem Karakoç, "Uluslararası Hukukta Emredici Kural Olgusuna Tarihsel Bir Yaklaşım". Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1, 2006, s. 94

normu ile değiştirilebilecek olan bir norm” ibaresi kullanılarak emredici normların yine aynı düzeyde ve şartlarla değiştirilebileceği belirtilmiştir.

1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 64. Maddesinde ise ; “Eğer milletlerarası genel hukukun yeni bir emredici normu ortaya çıkarsa, bu normla çatışan mevcut herhangi bir antlaşma batıl hale gelir ve sona erer.” hükmü düzenlenerek yeni emredici normların kabul edilebileceği ayrıca yeni emredici normların kabul edilmesinden önce düzenlenen antlaşmaların da aykırılık oluşturması durumunda batıl hale geleceği ifade edilmiştir. Bu haliyle emredici normların değişim kabiliyetine sahip olduğu söylenebilir.

Uluslararası Hukuk Komisyonu, kuvvet kullanma yasağını, köle ticaretini, deniz haydutluğunu, soykırımını, egemen eşitliği ve self-determinasyon ilkesini emredici norm niteliğinde kurallara örnek olarak göstermiştir.¹⁸ Ancak kabul edilen emredici normların tüm kapsamlarının aynı niteliğe sahip olduğu söylenemez ileride de bahsedileceği gibi örneğin emredici norm olarak kabul edilen kuvvet kullanma yasağına rağmen bazı hallerde kuvvet kullanılması, uluslararası hukuka uygun kabul edilmiştir.¹⁹

UAD 27 Haziran 1986 tarihli Nikaragua davasında kuvvet kullanma yasağının emredici norm niteliğinde olduğundan bahsetmiştir.²⁰ Son dönemlerde ise UAD'nin Kongo/Rwanda Davası (2006) kararında ve Yugoslavya Soykırım (2007) kararında bu kavrama açıkça jus cogens adı ile başvurulmuştur.²¹

Emredici normlara aykırı rızanın geçerli olup olmadığı hakkında Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilleri Dolayısıyla Devletin Sorumluluğu'na İlişkin Taslak Maddeler'in 26. Maddesinde “Bu bölümdeki hiçbir şey, genel uluslararası hukukun bir emredici normu uyarınca ortaya çıkan bir yükümlülükle uyumayan Devlet eyleminin hukuka aykırılığını ortadan kaldıramaz” ifadesine yer verilerek emredici norma aykırı eylemlere gösterilen rızanın bu eylemleri hukuka uygun hale getirmeyeceği belirtilmiştir. Ancak bu halde de emredici normun kapsamı belirlenerek hukuka aykırılığın buna göre değerlendirilmesi gerekir. Yukarıda da ifade edildiği gibi kuvvet kullanma yasağı emredici norm olmasına rağmen her hali yasaklanmamış, bazı hallerde hukuka uygun kabul edilmiştir.

2.1.3. Müdahale ve Bir Müdahale Biçimi Olarak Kuvvet Kullanma

2.1.3.1. Müdahale

Müdahale net bir tanımı olmamakla beraber genel olarak bir devletin, diğer devlet ya da devletlerin egemenlik haklarına zarar verici şekilde askeri, hukuki, siyasi veya ekonomik alanlarda çeşitli eylemlerde bulunmasıdır. BM Antlaşmasında açıkça müdahale kavramına yer verilmemekle birlikte 2/4 ve 2/7 maddeleri beraber değerlendirildiğine devletlerin veya uluslararası örgütlerin, diğer devletlerin yetki alanına giren konulara müdahale etmesi ve kuvvet kullanması yasaklanmıştır.²²

¹⁸ Sur, a.g.e, s. 52

¹⁹ Pazarıcı, a.g.m, s. 376

²⁰ Denk, a.g.m, s.7

²¹ Sur, a.g.e, s. 52

²² BM Antlaşması 2/7 deki düzenlemenin sadece Birleşmiş Milletler Organlarını sınırlayıcı nitelikte olduğu yönünde itirazlar bulunsa da BM Genel Kurulu 21 Aralık 1965 tarihli “Devletlerin İç İşlerine

Nitekim BM tarafından kabul edilen 1970 tarihli “BM Antlaşmasına Uygun Olarak Devletler Arasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi”nde “devletlerin bir devletin kendi iç işlerine ait kararlarla ilgili konulara müdahale etmeme yükümlülüğü olduğu” ifade edilmiş ayrıca “siyasi, ekonomik ve askeri her türlü müdahale” yasaklanmıştır.²³

Uluslararası Adalet Divanı Nikaragua kararında :

“Yasaklanmış müdahale, devlet egemenliği ilkesiyle her devletin serbestçe karar vermesine izin verilen konularda ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel sistemin seçilmesi ve dış politikanın ifade edilmesidir. Müdahale, serbest kalması gereken bu tercihlere ilişkin zorlama metotları kullanılırsa hukuka aykırıdır. Yasaklanan müdahaleyi tanımlayan ve gerçekten temelini oluşturan zorlama unsuru kuvvet kullanılan müdahalelerde açıktır.”²⁴

Bu tanımlamadan hareketle öncelikle, yasaklanmış müdahale ifadesine yer verilmekle yasaklanmayan müdahalelerin de varlığı kabul edilmiştir. Yasaklanmayan müdahale uluslararası hukukun izin verdiği müdahalelerdir ve bunlar BM Antlaşması’nda ifade edilmektedir.²⁵ Diğer yandan devletlerin iç yetki alanına giren konularda yasaklanan müdahalenin ayrıca zorlama unsurunu da içinde barındırması gerekmektedir. Zorlama unsurunun varlığı kuvvet kullanılan müdahalelerde açıkça var olduğu ifade edilmiştir.

Müdahale etmeme ilkesi, devletlerin ya da uluslararası örgütlerin bir devletin siyasi rejimi ve genel olarak ulusal yetki alanına giren konularla ilgilenmemesi anlamına gelmektedir.²⁶ Bununla birlikte ulusal yetki alanına giren konular net bir sınırla belirlenememekte ve belirlenen konular da zamanla değişmektedir.²⁷ Örneğin insan hakları, önceleri devletlerin iç yetki alanında kabul edilirken günümüzde iç yetki alanını aşmış ve uluslararası alanda değerlendirilmiştir. Nitekim insan haklarının ihlal edildiği devletlere yapılan ekonomik ve siyasi müdahaleler hukuka aykırı kabul edilmemiştir.²⁸ BM Genel Kurulu, müdahale etmeme ilkesini, uluslararası örf ve adet hukuku kuralı olarak kabul etmektedir.²⁹ Uluslararası Adalet Divanı’da Nikaragua kararında, “...bu şekilde bir eylemin yapılması halinde uluslararası örf ve adet kuralı haline gelen müdahale etmeme prensibinin ihlal edilmiş olacağını ve eylemin doğrudan veya dolaylı olarak kuvvet kullanımını içermesi halinde uluslararası ilişkilerde kuvvet

Karışmanın Yasaklanması ve Bağımsızlık ve Egemenliklerinin Korunması Bildirisi” md.1/1’de: “Her devlet bir başka devletin rejimini şiddet kullanarak devirmeye yönelik ayaklanmacı, terörist ya da silahlı faaliyetleri örgütlemekten, yardım etmekten, finanse etmekten, teşvik, tahrik etmekten ya da tolere etmekten ya da bir başka devletteki iç karışıklıklara karışmaktan kaçınacaklardır” ifadesine yer vererek müdahale etmeme prensibinin devletleri de kapsadığını kabul etmiştir.

²³ <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm> Erişim T: 02.01.2019

²⁴ Başeren, a.g.e, s. 96-97

²⁵ BM Antlaşması madde 2/7’de müdahale etmeme ilkesine, “İşbu Antlaşma’nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler’e herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi, üyeleri de bu türden konuları iş bu Antlaşma uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak, bu ilke, VII. Bölüm’de öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez” şeklinde yer verilmiş müdahale etmeme ilkesinin istisnalarının da VII. Bölümde yer aldığı ifade edilmiştir.

²⁶ Sur, a.g.e, s. 119

²⁷ Başeren, a.g.e, s. 95

²⁸ Başeren, a.g.e, s. 96

²⁹ Tunç, a.g.m, s.35

kullanılmasının yasaklanması ilkesine aykırılığın da gerçekleşeceğini...” ifade ederek müdahale etmeme prensibinin uluslararası örf ve adet hukuku kuralı olduğuna işaret etmiştir. Ayrıca içinde kuvvet kullanmayı da barındırması halinde kuvvet kullanmanın yasaklanması ilkesine de aykırılık oluşturacağını ifade etmiştir. O halde müdahalenin, içinde kuvvet kullanmayı barındırmayan hallerinin de olduğunun kabulü gerekmektedir. Ancak davetle müdahale kavramı içerisinde değerlendirildiğinde, davetle müdahalenin niteliği gereği kuvvet kullanma ile örtüştüğü söylenebilir. Davet eden devlet rızasını, iç karışıklığı gidermek üzere diğer devletin kuvvet kullanması (askeri birlik bulundurarak veya askeri operasyonlar yaparak) yönünde açıklamaktadır.

2.1.3.2. Kuvvet Kullanma Yasağı

Kuvvet kullanma yasağı, BM Antlaşması 2/4’de :

“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletlerin Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar” şeklinde ifade edilerek yasaklanmıştır. Sadece kuvvet kullanma değil, kuvvet kullanma tehdidi de bu düzenleme ile yasaklanmıştır. Ancak BM Antlaşması VII. Bölümde düzenlenen, BM Güvenlik Konseyine, barış ve güvenliğin bozulması, tehdit edilmesi veya saldırı eyleminin varlığı halinde kuvvet kullanmayı da içeren zorlayıcı önlemler alma yetkisi ile yine aynı bölümde 51. maddede düzenlenen *“silahlı bir saldırıya hedef olması halinde ve Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek”* devletlere tanınan meşru müdafaa hakkı kuvvet kullanma yasağının istisnası olarak kabul edilmiştir.³⁰ Devletlere tanınan meşru müdafaa hakkı kapsamında olan kuvvet kullanma Güvenlik Konseyi’nin gerekli önlemleri almasıyla son bulacağından geçici niteliktedir.

Bu yasak, uluslararası örf ve adet hukuku kuralı olarak kabul edilmesinin doğal sonucu olarak tüm ülkeler için geçerlidir, devletlerin BM üyesi olup olmamaları arasında bir fark bulunmamaktadır.³¹ Bu nedenle uluslararası düzeyde , kuvvet kullanımı ve tehdidi hukuka aykırı kabul edilmiştir.

Kuvvet kullanma yasağına aykırı olan eylemlerin belirlenmesi noktasında çeşitli tartışmalar vardır. Sadece askeri müdahalelerin kuvvet kullanma yasağına tabi olduğunu savunanlar olmakla birlikte daha kapsayıcı olarak siyasi ve ekonomik müdahalelerin de kuvvet kullanma yasağı kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini de ifade edenler de bulunmaktadır.³² BM Antlaşmasında saldırının tanımının yapılması için verilen önerilerde kuvvet tabirinden askeri kuvvetin anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca Saldırı'nın (Tecavüzün) Tanımı : Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun ve 1974 tarihli kararı da birlikte değerlendirildiğinde ekonomik ve siyasi müdahalelerin kuvvet kullanma kapsamın

³⁰ Pazarıcıya göre , bu iki istisnaya ek olarak iki istisna daha vardır. Bunlar, özel askerî anlaşmalar yapılabildiği kadar beş büyük devlete tanınan kuvvet kullanma yetkisi ile II. Dünya Savaşı İtilaf Devletlerine karşı kuvvet kullanılmasıdır. Bknz : Hüseyin Pazarıcı, Uluslararası Hukuk, 12. Bası, , Turhan Kitabevi, Ankara, 2013, s. 610

³¹ Başeren, a.g.e, s. 73

³² Funda Keskin, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1998 , s. 36 ; Başeren, a.g.e, s. 97-98

girmeyeceği söylenebilir.³³ Yani her kuvvet kullanımı müdahale olarak değerlendirilebilirken her müdahale kuvvet kullanımı olarak değerlendirilemez.

Kuvvet kullanımı doğrudan bir ülke tarafından yapılabileceği gibi araçlar vasıtası ile dolaylı olarak da yapılabilir. Askeri yardım, üs temini, lojistik destek gibi dolaylı şekilde gerçekleştirilen eylemlerde 2/4 kapsamında kuvvet kullanma olarak değerlendirilebilecektir.³⁴ Bu husus “Birleşmiş Milletler Antlaşması Doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki Bildirge ve Eki”nde de şu şekilde ifade edilmiştir.³⁵

“Her Devletin, başka bir Devletin toprağına saldırı amacını taşıyan, ücretli askerler de dahil olmak üzere, düzensiz güçler ya da silahlı grupları örgütlemek veya örgütlenmelerini teşvik etmekten kaçınma yükümlülüğü vardır.

Her Devlet, bir başka Devletin içindeki sivil mücadele hareketleri ya da terörist hareketleri örgütlemek, kışkırtmak, bunlara yardımda bulunmak ya da bunların içinde yer almaktan ya da bu tür hareketlerin yürütülmesine yönelik olarak kendi toprakları içinde yürütülen örgütlü etkinliklere rıza göstermekten, bu paragrafta sözü edilen hareketler güç tehdidi ya da güç kullanımı içerdiği zaman, kaçınmakla yükümlüdür.”

İç silahlı çatışma halinde yapılan davetin meşru bir amaca hizmet etmesi gerekir. Bu anlamıyla davet edilen devletin kuvvet kullanması halinde mevcut şartların kuvvet kullanma yasağına aykırı olmaması gerekir. Yani iç çatışma halinde, davet eden devletin iç çatışmayı sonlandırmak için kuvvet kullanma hakkı bulunmalıdır.

2.1.3.3. İç Çatışmalarda Kuvvet Kullanımı

İç silahlı çatışma halinde bir devletin kuvvet kullanması, BM 2/4’de düzenlenen kuvvet kullanma yasağı kapsamına dahil değildir. BM 2/4’de düzenlenen kuvvet kullanma yasağı, devletler arası ilişkileri konu edinmektedir. Devletlerin iç kargaşa, kriz, ayaklanma ve terör gibi hallerde kuvvet kullanma yetkisinin bulunduğu ifade edilebilir.³⁶ Bu anlamıyla çatışmaların uluslararası boyuta varmaması gerekir.

BM Antlaşmasında iç silahlı çatışmalar hakkında net bir tanım bulunmamaktadır. Bu nedenle, uluslararası silahlı çatışma ile iç silahlı çatışmaların ayrımı konusunda çeşitli belirsizlikler ortaya çıkmaktadır.³⁷ Ancak doktrinde “uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar” olarak ifade edilmektedir.³⁸

³³ Başeren, a.g.e, s. 61 ; Saldırı'nın (Tecavüzün) Tanımı : Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun ve 1974 tarihli kararı için bknz: http://www.unickara.org.tr/doc_pdf/3814.pdf Erişim Tarihi: 04.01.2019

³⁴ Başeren, a.g.e, s. 99

³⁵ Birleşmiş Milletler Antlaşması Doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki Bildirge ve Eki için bknz: [http://www.unickara.org.tr/doc_pdf/2625\(XXV\)_24_Ekim_1970.pdf](http://www.unickara.org.tr/doc_pdf/2625(XXV)_24_Ekim_1970.pdf) Erişim Tarihi: 04.01.2019

³⁶ Pazarcı, a.g.e, s. 517

³⁷ Fatma Taşdemir, Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku, Ankara, Adalet Yayınevi, 2009, s.8

³⁸ Ali İbrahim Akkutay, “Silahlı Çatışmalar Hukukunda İç Silahlı Çatışmaların Uluslararasılaşması”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65 (1), 2016, s.3

Uluslararası silahlı çatışmalar, kural olarak devletler arasındaki silahlı çatışmalara denmekte ve bu çatışmalara genel olarak La Haye ve Cenevre Sözleşmelerinin tüm kuralları uygulanmaktadır. Cenevre Sözleşmesi 1977 Tarihli Ek Protokol I madde 1/4'e göre ; kendi kaderini tayin hakkını kullanan halkların, sömürgeci tahakküme, yabancıların işgaline ve ırkçı rejimlere karşı mücadele ettiği silahlı çatışmalar da uluslararası silahlı çatışmalar kapsamına alınmıştır.

Uluslararası nitelikte olmayan iç silahlı çatışmalar ise *“kurulu hükümet ile o hükümete tabi topluluklar arasında, ulusal ülke içinde, silahlı kuvvet kullanılmasını içeren ve silahlı bir isyan veya iç savaş boyutuna ulaşmış bir silahlı çatışma”* olarak ifade edilmektedir.³⁹ Buna göre çatışmaların hükümet ile bir veya birden fazla silahlı grup arasında olabileceği gibi asi, ayaklanmacı, devrimci, ayrılıkçı, özgürlük savaşçısı olarak tanımlanan çeşitli silahlı gruplar arasında gerçekleşmesi de mümkündür.⁴⁰

EYUCM'e göre uluslararası nitelikte olmayan iç silahlı çatışmalar için , çatışan tarafların örgütlenmiş olması ve çatışma süresinin belli bir uzunluğu aşmış olması şartlarının gerektiğini ifade etmiştir.⁴¹

Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına ilişkin Cenevre Sözleşmeleri Ek Protokol II'de devletler ile ülkeye ait bir kısmı kontrolü altında bulunduran diğer örgütlü silahlı gruplar arasında cereyan eden tüm silahlı çatışmalarda uygulanacağı ifade edilmiştir. Buna ek olarak ayaklanma, münferit ve düzensiz şiddet eylemleri ve benzer nitelikteki diğer eylemler gibi iç gerginlik ve iç karışıklık durumları silahlı çatışma olarak kabul edilmemiştir. Bu haliyle tüm iç karışıklık ve şiddet eylemleri iç silahlı çatışma olarak değerlendirilmeyecektir. Örgütlü yapıya sahip isyancı güçlerin varlığı ile silahlı şiddet eylemlerinin belirli bir süreyi aşması durumunda ve isyancı güçler ülkenin bir bölümünü de denetimleri altında tutuyorlarsa, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma olduğu kabul edilecek ve Ortak 3. madde ile Ek II. Protokol uygulanacaktır.

Sonuç olarak, kuvvet kullanmaya ilişkin yukarıda tanımlanan ve hangi hallerde söz konusu olduğu açıklanan iç silahlı çatışmalarda devletin egemenlik alanı içerisinde muhaliflere kuvvet kullanması, BM Antlaşması md.2/4'te yer alan kuvvet kullanma yasağına aykırılık teşkil etmemektedir.

3. Davetle Müdahalenin Geçerlilik Koşulları

Davetle müdahalenin hukukiliğinin sağlanması için bazı geçerlilik koşullarının varlığı aranmaktadır. Bu koşulların yokluğunda davet geçersiz hale gelecek ve yapılan müdahale de hukuka aykırı olacaktır. Aynı şekilde geçerli bir davet olmasına rağmen hukukça belirlenen sınırların dışına çıkılması da yapılan müdahaleyi hukuka aykırı hale getirecektir. Bu nedenle davetle müdahalenin geçerlilik koşulları ve sınırları bakımından daveti yapan aktörün kim olacağı, devleti temsil etmeye kimin yetkili olduğu, demokratik meşruiyete sahip olması gerekip gerekmediği ve self-determinasyon hakkının davetle müdahalenin geçerliliğine etki edip etmediği konularının değerlendirilmesi gerekmektedir.

³⁹ Sadi Çaycı, Silahlı Kuvvetlerin Kullanılması, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1995, s.51

⁴⁰ Taşdemir, a.g.e, s. 9

⁴¹ <http://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm> , paragraf 70, E.T: 07.01.2019

3.1. Devletin Temsili

Davet, temel olarak devletlerin rızasının bildirilmesinde araç olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle devlet rızasının gösterilmesi noktasında kimin yetkili olduğunun belirlenmesi daveti yöneltecek organın da belirlenmesini sağlayacaktır.

Uluslararası hukukta genel kabul, hükümetin devlet adına konuşmaya ve eylemde bulunmaya yetkili organ olduğu şeklindedir.⁴² Aynı doğrultuda Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın (USAD) 1923 yılındaki danışma görüşünde “devletler yalnızca vekil veya temsilcileri olan hükümetler ile eylemde bulunabileceklerdir.”⁴³ şeklinde ifade etmiştir. Eğer bir hükümet, ülkesinde etkin kontrole sahipse ve halkın üzerinde bir otorite sağlamışsa uluslararası alanda irade açıklamasında bulunmaya yetkili olduğu kabul edilmektedir. UAD Nikaragua kararında⁴⁴, “muhaliflerin talebiyle yapılan müdahalenin iç işlerine karışmama ilkesine aykırı olduğunu” ifade ederek hukuka uygun müdahale içinse “devletin temsilcisi olan hükümetin talebiyle yapılması halinde kabul edilebilir olduğuna” şeklinde belirterek devletin temsilcisi dışında yapılan irade beyanlarının, davetle müdahale açısından sonuç doğurmayacağına işaret etmiştir.

Bu açıklamalarla birlikte bazı durumlarda, yaşanan iç silahlı çatışmalar sonucunda sık sık hükümetler değişmekte veya kendini yetkili gören birden fazla hükümet ortaya çıkmaktadır. Bu gibi durumlarda hangi hükümetin yetkili olduğunun belirlenmesi için etkin kontrol ölçütü, demokratik meşruiyet ve negatif eşitlik ilkesi olmak üzere üç kıstasa göre belirlenmektedir.⁴⁵

3.1.1. Etkin Kontrol Ölçütü

Uluslararası hukukta, ülke üzerinde etkin kontrole sahip olan hükümet, irade açıklamasında da yetkilidir. Etkin kontrole sahip olan hükümetin, iktidara nasıl geldiğinin önemi yoktur.⁴⁶ Davetle müdahale açısından değerlendirildiğinde etkin kontrolün belirsiz olduğu durumlarda, yapılan davet geçersiz olacaktır. Dolayısıyla sonuçları belirsiz olan iç çatışma hallerinde, herhangi bir tarafın etkin kontrolü sağlayamaması halinde diğer devletlerin müdahalesi etkin kontrol ölçütü kapsamında olanaklı değildir.

İç silahlı çatışma hallerinde, etkin kontrol ölçütü bağlamında diğer devletlerin taraflara karşı hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde (iç silahlı çatışmaların uluslararası boyuta varması açısından) üç aşamalı sistem kabul edilmiştir. Buna göre iç çatışma halleri nitelik ve yoğunluk olarak üç aşamada değerlendirilmiş ; başkaldırı (rebellion), ayaklanma (insurgency) ve savaştan taraflık (bellirgerency) olarak ifade edilmiştir.⁴⁷

⁴² Tunç, a.g.m, s. 48

⁴³ German Settlers in Poland advisory opinion, PCIJ, Series H, No.6, 1923, s. 22, aktaran Tunç, a.g.m, s. 49

⁴⁴ <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> , paragraf 209, E.T: 07.01.2019

⁴⁵ Fox, a.g.e , s. 6 vd.

⁴⁶ İsmail Karaahmetoğlu, “Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesi”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 39

⁴⁷ Akkutay, a.g.m , s. 18 vd.

Başkaldırı, iç silahlı çatışmaların ilk aşamasını ifade eder. Başkaldıranlar uluslararası hukuka göre hak ve yükümlülüklerle sahip değillerdir.⁴⁸ Bu halde, mevcut hükümet iç hukuk mevzuatına uygun müdahalelerde bulunabilecektir.

Ayaklanma ise ikinci aşama olarak kabul edilmiş, başkaldırdan daha yoğun ve kapsamlı eylemleri ifade eder. Başkaldırının bastırılmaması ve şiddet eylemlerinin belirli süreyi aşması durumunda ayaklanma aşamasında geçilecektir. Bu aşamada ayaklananlar, ülkenin belirli bir kısmında kontrolü ele geçirmiş ve bu durum mevcut hükümetin meşruiyetini sorgulayıcı hale getirmiştir. Bu aşamada ayaklananlar, diğer devletler tarafından “yasal muhalif” olarak tanınabilir. “Yasal muhalif” olarak tanıyan devletlerin çatışmanın her iki tarafına da yardımcı bulunmaması beklenir. Ancak devletler bu tür tanımaya başvurmadıklarından genelde bu aşama ile karşılaşılmamaktadır.⁴⁹

Son aşama olan, savaştan taraflık (belligerency) durumunda ise ayaklananlar ülkenin belirli bir bölümünde, normal hükümet için aranan şartlara sahip de facto bir yönetim oluşturmuş ve askeri düzeni sağlamışlardır. Savaştan taraf statüsünün tanınmasında ayaklananlar, bağımsız bir devlet olarak tanınmasına yetecek kadar kesin bir sonuca ulaşmamışlardır ancak geçici bir kuvvet kullanma dönemi için birtakım haklara sahip olmaktadır. Bu aşamada diğer devletler, çatışmalarda tarafsız kalacak ne meşru hükümete ne de savaştan tarafa destek verebileceklerdir. Savaştan taraf statüsünün tanındığı gruplara insancıl hukuk normlarının uygulanması gerekmektedir. İç savaş durumunda hangi tarafın de facto kontrol uyguladığı belli olmazsa, diğer devletlere yapılan müdahale talebi de hukuka aykırı olacaktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde çalışmanın başında belirtilen iç savaş eşliğinin aşılması durumunda davetle müdahalenin geçersiz olacağı görüşü benimsenmektedir.

Diğer yandan hükümetin belirlenmesinde sadece etkin kontrol ölçütünün esas alınması uluslararası hukukun temel ilkeleri ile çelişeceği eleştirisiyle demokratik meşruiyet ölçüsünün de değerlendirme de dikkate alınması gerektiği savunulmuştur.⁵⁰

3.1.2. Demokratik Meşruiyet İlkesi

Bu ilkeye göre dış meşruiyetin belirlenmesinde, iç demokratik meşruiyetin değerlendirilmesi gerekir ve yardım talep eden devletin meşruiyetinin demokrasi ile yönetilmesine bağlı olduğu ifade edilmektedir.⁵¹ Demokratik meşruiyet kavramının neleri içerdiğinin belirgin olmaması bu ilkeye karşı yapılan eleştirilerin başında gelse de, seçilmiş hükümet” ve “insan haklarının korunması” demokratik hükümetlerde aranacak temel esaslardır.

Demokratik yollarla iktidar olmuş hükümetin , anti-demokratik yollarla düşürülüp, iktidara demokratik meşruiyete sahip olmayan hükümetin gelmesi durumunda tarafların yapacağı davetlerin geçerliliği değerlendirildiğinde.

Demokratik meşruiyete sahip ancak düşürülmüş hükümetin (etkin kontrolü olmayan) yaptığı davet yönünden uluslararası hukukta açık bir hüküm

⁴⁸ Taşdemir, a.g.e, s.72. ; Akkutay, a.g.m, s. 18

⁴⁹ Taşdemir, a.g.e, s. 74-75

⁵⁰ Karaahmetoğlu, a.g.m, s. 41

⁵¹ Tunç, a.g.m, s. 58

bulunmamaktadır. Ancak devlet uygulamaları düşürülmüş hükümetin demokratik meşruiyetinin kesin olduğu durumlarda davet talebinin geçerliği olduğu yönündedir. Etkin kontrol ölçütüne göre bu davet geçersizdir. BM Güvenlik Konseyi'nin 1994 yılında yaptığı Haiti müdahalesi, demokratik meşruiyet ilkesinin dolaylı da olsa değerlendirildiğini göstermesi bakımından önemlidir. 1991 yılında Haiti Devlet Başkanı Jean Bertrand Aristide yapılan askeri darbeye devrilmiştir. Darbenin ardından Aristide yalnızca kendisinin Haiti Devleti'ni temsil etmeye yetkili olduğunu ileri sürmüştü; BM'den devletin meşru temsilcisi olarak kendisini tanımasını ve müdahale edilmesini istemiştir. Ancak BM uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği tespitini yapmış ve BM Antlaşması VII. Bölüm çerçevesinde ki gerekçeye dayanarak Haiti'ye müdahale edilmesine ilişkin 940 (1994) sayılı kararı almıştır.

BM'nin devrik liderin davetle müdahale isteğini, Haiti müdahalesinde dayanak olarak göstermemesinin, uluslararası alanda, etkin kontrol ilkesinin geçerliliğini koruduğu şeklinde yorumlanmıştır. Ancak BM Güvenlik Konseyi'nin "demokrasinin yeniden tesisinin uluslararası toplumun hedefi olduğunu" vurgulaması da demokratik meşruiyet ilkesinin devletin temsili adına önemini göstermektedir. Konsey, bu hedef doğrultusunda müdahale gerekçesinde zımnen de olsa devrik liderin davetine göndermede bulunmuştur. Bu açıklamalar doğrultusunda demokratik meşruiyet ilkesi doğrultusunda yapılan davet üzerine müdahalelerin tartışmasız bir şekilde hukuki olduğunu söylemek olanaksızdır. Bu sebeple devrik lider tarafından yapılan davet üzerine, davet alan devlet doğrudan müdahale etmemelidir. Yapılacak müdahale BM Güvenlik Konseyi kararı üzerine yapılmalıdır.

Anti-demokratik yollarla iktidar olan hükümetin daveti açısından değerlendirildiğinde ise bu tarz hükümetlerin etkin kontrole sahip fakat meşru olmadığı ifade edilebilir. Demokratik meşruiyet ilkesi çerçevesinde, anti-demokratik yollarla iktidar olmuş hükümetin tanınması ve daveti üzerine müdahaleler gerçekleşmesi halkın iradesine aykırılık teşkil edecektir. Etkin kontrol prensibine göre hukuka uygun olan bu durum, demokratik meşruiyet ilkesi gereğince hukuka aykırıdır. Bu nedenle Uluslararası hukukta devleti temsil edecek hükümetin belirlenmesinde etkin kontrol ölçütüyle beraber ayrıca demokratik meşruiyet ilkesi de aranmalıdır. BM nezdinde tanınmış, meşru hükümetlerin ülke üzerinde etkin kontrolü zayıflasa dahi askeri müdahale talebinde bulunabilecekleri kabul edilmektedir.

3.1.3. Negatif Eşitlik İlkesi

Negatif eşitlik ilkesi, iç silahlı çatışma hallerinde her iki tarafın da dış yardım talep edemeyecek olmasını ifade etmektedir. Bu ilkeye göre diğer devletler iki tarafa da negatif olarak eşit mesafede durmak zorundadır. Negatiflik bu anlamıyla herhangi bir harekette bulunmamayı ifade etmektedir. Bu ilkenin temel dayanak noktası halkların kendi kaderini belirleme ilkesidir. Bu halde siyasi istikrarın bulunmadığı bölünmüş ülkelerde, etkin kontrol ölçütüne göre belirleme de yapılamıyorsa negatif ilkesine göre hareket edilecek ve tarafların davetleri geçersiz sayılacaktır. Gregory Fox, "eğer bir ülke yeterli derecede bölünmüş ve etkin kontrol ölçütüne göre meşru hükümetin tanımlanması güçleşmişse negatif

eşitlik ilkesinin davetin geçerli olup olmadığının belirlenmesinde pratik fayda sağlaması sebebiyle kullanılmasının etkili olabileceğini” ifade etmektedir.⁵²

Bağımsız Uluslararası Olgu Bulma Misyonu'nun 2009 yılında çıkardığı Gürcistan'daki çatışmalara ilişkin raporuna göre (2009 Gürcistan Raporu) Güney Osetya'nın, askeri müdahale için Rusya'ya yaptığı davetin geçersiz olduğunu bu ilkeyi temel alarak ifade etmiştir.⁵³ Rusya'nın müdahalesinin bu anlamıyla hukuka aykırı olduğu savunulmuştur.

3.2. Daveti Yapmaya Yetkili Makam

Uluslararası antlaşmalar hukukuna göre antlaşma yapma yetkisi devletlerin yürütme organına bırakılmıştır.⁵⁴ Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'ne göre devlet başkanı, hükümet başkanı ve dışişleri bakanları uluslararası ilişkilerinde doğrudan devlet adına temsile yetkili kimselerdir. Ancak George Nolte'a göre , yalnızca en üst makamın askeri müdahale konusunda rıza gösterebilecektir.⁵⁵ Buna göre, dış işleri bakanının yaptığı davet geçerli olmayacaktır.

3.3. Davetin Yapılış Şekilleri

3.3.1. Tek Taraflı İşlem Yoluyla Davet

İç silahlı çatışma durumunda davetin tek taraflı işlemle yapılması olarak ifade edilmektedir. Bu anlamıyla daveti yetkili makamın tek taraflı beyanı yeterli olmaktadır. 2013 tarihli Mali müdahalesinde devlet başkanı Dioncounda Traore, Fransa'dan askeri yardım talebinde bulunmuştur. 2014 tarihinde IŞID'in Irak'ın belirli bölgelerini ele geçirmesi üzerine Irak Hükümeti tarafından ABD ve Koalisyon güçlerinden askeri yardım talep etmiştir. Bu halde rızanın tek taraflı işlemle ifade edildiği kabul edilmektedir.

3.3.2. Antlaşma Yoluyla Davet

Antlaşma yoluyla davet durumunda rızanın bir antlaşmaya dayalı olarak verildiği kabul edilmektedir. Sovyetler Birliği 1979 yılında Afganistan'a yaptığı müdahale 1978'de, Sovyetler Birliği ile Afganistan arasında imzalanan Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşmasında dayanarak müdahalede bulunduğunu ifade ederek daveti sözleşmeye dayandırmıştır. Ancak BM Genel Kurulu'nda alınan karar doğrultusunda söz konusu müdahalenin hukuka aykırı olduğu belirtilmiştir.⁵⁶

Garanti antlaşmaları da davete başvurulabilecek diğer bir yoldur. En bilinen örneği 1960 tarihli Kıbrıs Garanti Antlaşmasıdır. Bu antlaşmaya göre Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık, Türk ve Rum toplulukları arasında etnik mücadeleyi sonlandırarak bir denge kurmak ve Kıbrıs Anayasa'sının devamlılığını sağlamak üzere garantör devlet olmuşlardır.⁵⁷

⁵² Fox, a.g.m, s. 16

⁵³ Tunç, a.g.m, s. 63

⁵⁴ Sur, a.g.e., s.27.

⁵⁵ Tunç, a.g.m, s. 78

⁵⁶ Karaahmetoğlu, a.g.m, s. 35

⁵⁷ Ayşe Füsün Arsava, “Kıbrıs Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 51(01), 1996, s.44-45.

Antlaşmanın 2. maddesinde her üç devlet “*Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını, ülke bütünlüğünü, güvenliğini ve anayasanın temel maddeleri ile oluşan düzeni tanıyacaklarını ve garanti edeceklerini*” taahhüt etmiştir. Antlaşmanın 4. maddesi ise askeri müdahaleyi de içeren önlemler alma yetkisi vermiştir: “*Bu antlaşma hükümlerinin ihlali durumunda, Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık bu hükümlere uyulmasını sağlamak için gerekli teşebbüs ve tedbirler konusunda birbirleriyle istişare etmek yükümlünü yüklenirler. Ortaklaşa veya anlaşmayla harekete geçmek mümkün olmuyorsa, garanti eden devletlerden her birisi, bu antlaşma ile yaratılan düzeni yeniden kurmak münhasır amacıyla harekete geçmek hakkını saklı tutarlar*” şeklinde ifade edilmiştir.

Ancak yaşanan şiddet olaylarının artması üzerine Türkiye Garanti Antlaşması’na dayanarak 1974 Kıbrıs Barış Harekâtını düzenlemiştir. Rum tarafı ise Garanti Antlaşması’nın hükümsüzlüğüne karar verme talebi ile sorunu BM Güvenlik Konseyi’nin önüne getirmiştir. Rumlar, Garanti Antlaşması’nın geçersizliğine ilişkin antlaşmanın yapıldığı esnada iradeyi sakatlayan hallerin var olduğu ve antlaşmanın BM Antlaşması ve emredici normlara aykırı olduğu gerekçesini ileri sürmüştür.⁵⁸

BM, Garanti Antlaşması’na dayanarak yapılan müdahaleyi hukuka aykırı bulmuştur. Ayrıca, BM’deki görüşmelerde Garanti Antlaşması’nın geçersiz olduğu ile ilgili bir değerlendirmede bulunulmamasından dolayı bu tür antlaşmalar için sözleşme özgürlüğü görüşünün benimsendiği söylenebilir.

3.3.3. Davetin Yapılma Zamanı ve İrade Serbestliği

Davetin yapılma zamanı olarak rıza, önceden, müdahale esnasında veya müdahaleden sonra geçmişe yönelik olacak şekilde üç şekilde verilebilir. Geçerlilik açısından temel kabul rızanın müdahale öncesinde verilmesi gerektiği yönündedir. Ancak bazı durumlarda müdahalenin de niteliğine uygun olarak müdahale esnasında verilen rızanın da geçerli olduğu söylenebilir.⁵⁹ Geçmişe dönük olarak verilen rızanın ise geçersiz olduğu yönünde anlayış benimsenmektedir. Özellikle SSCB’nin 1956 Macaristan ve 1968 Çekoslovakya müdahalelerinde, müdahale sonrası iktidara getirilen hükümetin geçmişe yönelik rızasından bahisle davet üzerine müdahalede bulunulduğu savunulmuş ancak kabul görmemiştir.

Antlaşmalar Hukuku’na göre bir antlaşmanın geçerli olabilmesi için tarafların özgür iradeleriyle yapılmış olması gerekmektedir.⁶⁰ Hata, hile, tehdit ve baskı gibi iradeyi sakatlayan hallerde antlaşmaların geçerliliği de sakatlanacaktır. Bu sebeple davetin de irade serbestliği altında yapılmış olması gerekmektedir. Davetin yapılma zamanı da bu açıdan değerlendirildiğinde geçmişe yönelik yapılan davetin kabul edilmesi de irade serbestliği açısından şüpheli bir hal alacaktır.⁶¹

3.4. Davetin Sınırları

⁵⁸Sevin Toluner, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul, 1977, s. 127- 129

⁵⁹ Tunç, a.g.m., s.80-81

⁶⁰ Pazarıcı, a.g.e, s. 78

⁶¹ Ayşe Füsün Arsava, “Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 15(1), 2011, s.102

Davetle müdahalenin geçerli olabilmesi için belirli sınırlar içerisinde yapılması gerekir. Bu sınırlamalar davette bulunan devletin belirlediği sınırlar ve uluslararası hukuk normları tarafından belirlenen sınırlar olarak iki çeşittir.

Daveti yapan devlet, davetin içeriğini, kapsamını, yabancı askerlerin ne şekilde davranacağını da sınırlayabilir. Belirlenen bu sınırların aşılması halinde iç işlere müdahale ve kuvvet kullanma yasağına aykırılık oluşur. Bu şekilde özel sınırlamalar belirlenebilmesinin yanında uluslararası hukukun çizdiği kesin sınırlar da mevcuttur. Yapılan müdahaleler uluslararası hukuk normlarını ihlal etmemelidir.⁶²

Süre yönünden sınırlama ise davet eden devletin tasarrufundadır. Davet eden devlet dilediği zaman davetini geri çekebilir ve yabancı askeri birliklerin ülkeden çıkmasını isteyebilir. Davetle müdahalenin temel dayanak noktası rıza olduğundan ve artık o andan itibaren rızanın olmadığı kabul edileceğinden, davetin geri çekilmesi sonrasında ülke topraklarını terk etmeyen devletin hukuka aykırı davrandığı ifade edilebilir.

Değerlendirilmesi gereken bir diğer husus da , yabancı askerlerin eylemlerinden dolayı hangi ülkenin sorumlu olacağıdır. Bu durum Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun 2001 yılında hazırladığı Uluslararası Hukuka Aykırı Fiilleri Dolayısıyla Devletin Sorumluluğuna İlişkin Taslak madde 8'de, "*Bir kişinin ya da bir grup kişinin davranışı, şayet bu kişi ya da grup bu davranışı yaparken, Devletin talimatları, emri ya da denetimi altında ise, milletlerarası hukuka göre Devletin fiili olarak kabul edilir*" şeklinde belirtilmiştir.⁶³ Davet edilen devletin askeri birliklerinin denetimi, davet eden devlet tarafından yapılmaktadır. Bundan dolayı davet edilen devletin uluslararası hukuka aykırı eylemlerinden dolayı davet eden devletin sorumlu olacağı söylenebilir.

4. SONUÇ

Uluslararası hukukta kuvvet kullanılmasının ve iç işlere müdahalenin yasaklanmasına rağmen devletler, diğer devletlere yaptıkları müdahaleleri meşrulaştırmak için çeşitli argümanlar geliştirmişlerdir. Davetle müdahale de içerisinde rızayı barındırması sebebiyle bu argümanlardan biri olmuştur.

Genel kabule göre davetle müdahale, kuvvet kullanma ve iç işlere müdahale yasaklarına aykırılık oluşturmamaktaysa da çeşitli şartları ve sınırları bulunmaktadır. Devletin temsili, daveti yapmaya yetkili makam, davetin yapılış şekilleri, rızaya uygunluk gibi sınırlayıcı unsurlar mevcuttur. Davetle müdahale bu şartlar altında açıklanan sınırlar dahilinde hukuka uygundur. Bu sınırların aşılması halinde davet edilen devlet, kuvvet kullanma yasağına ve iç işlere müdahale yasağına aykırı şekilde hareket etmiş olacaktır. Dolayısıyla davet edilen devlet bu sınırlar çerçevesinde hareket etmek zorundadır.

Devletin temsilinde kabul edilen etkin kontrol ve demokratik meşruiyet ölçütleri açısından, devlet uygulamaları önem arz etmiştir. Devlet uygulamalarında, hükümetin daveti ile müdahalenin geçerli, muhaliflerin daveti ile yapılan

⁶² Naim Demirel, "Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu". FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1,2013, s.167-168

⁶³ Hakkı Hakan Erkiner,Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Milletlerarası Sorumluluğu", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.317

müdahalenin geçersiz olduğu yönünde istikrarlı bir görünümde dir. Ancak son zamanlarda bu görüşün zayıflayarak demokratik meşruiyet ilkesinin önem kazandığı söylenebilir. Son yıllarda ülke üzerinde etkin kontrolü zayıflayan ancak uluslararası toplum tarafından tanınmış hükümetlerin daveti üzerine yapılan müdahaleler geçerli görülme ye başlanmıştır.

5. KAYNAKÇA

Kitaplar

Başeren, Sertaç Hami (2003), Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet

Kullanmalarının Sınırları, Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi

Kaya, İbrahim (2013), Uluslararası Hukukta Temel Belgeler, Ankara: Seçkin Yayınları

Keskin, Funda (1998), Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve

Birleşmiş Milletler, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları

Pazarcı, Hüseyin (2013), Uluslararası Hukuk, 12. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi

Başeren, Sertaç Hami (2003), Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet

Kullanmalarının Sınırları, 1. Bası, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

Sur, Melda (2013), Uluslararası Hukukun Esasları, 7. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık

Taşdemir, Fatma (2009), Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku, 1. Bası

Ankara: Adalet Yayınevi

Toluner, Sevin (1977), Kıbrıs Uyuşmazlığı Ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul: İstanbul

Üniversitesi Basımevi

Makale ve Diğer Kaynaklar

Akkutay, Ali İbrahim, (2016). “Silahlı Çatışmalar Hukukunda İç Silahlı Çatışmaların

Uluslararasılaşması”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 65 (1), s. 01-61

Albayrak, Gökhan (2013). “Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Mali Örneği”, Web:

[Http://Acm.Klu.Edu.Tr/Dosyalar/Birimler/Acm/Dosyalar/Dosya_V_e_Belgeler/24407633.Pdf](http://Acm.Klu.Edu.Tr/Dosyalar/Birimler/Acm/Dosyalar/Dosya_V_e_Belgeler/24407633.Pdf) Erişim T: 03.01.2019

Arsava, Ayşe Füsün (2011). “Egemenlik Ve Koruma Sorumluluğu”. Gazi Üniversitesi Hukuk

Fakültesi Dergisi, 15(1), S. 101-124

Arsava, Ayşe Füsün. (1996). “Kıbrıs Sorununun Uluslararası Hukuk Açısından

Değerlendirilmesi”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 51(01), s. 43-51

Cassani, Carlotta, “Hukuka Uygunluk Nedeni Olarak Hukukta Rıza”, Çev. Muharrem

Özen- Mustafa Özen, Tbb Dergisi, Sayı 77, 2008, s. 236-248

Demirel, Naim (2013). “Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale Ve Hukuki Meşruiyet

Sorunu”. Fsm İlmî Araştırmalar İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1, s. 152-172

Denk, Erdem (2001). “Uluslararası Antlaşmalar Hukukunda Jus Cogens Kurallar”. Ankara

Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 56 Sayı: 2, Ankara, , s. 43-70

Erkiner, Hakkı Hakan . (2008). Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Milletlerarası

Sorumluluğu. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü. İstanbul

Hall, William Edward (1880), International Law, Oxford: Clarendon Press

Fox, Gregory H., Intervention By Invitation (2014). The Oxford Handbook On The Use Of

Force, Marc Weller, Ed., 2015, Forthcoming; Wayne State University Law School

Research Paper No. 2014-04. Web: <https://Ssrn.Com/Abstract=2407539> E.T:

09.01.2019

Karaahmetoğlu İsmail (2018). Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale: Rusya'nın Suriye'ye

Müdahalesi, Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara

Karakoç, İrem (2006). “Uluslararası Hukukta Emredici Kural Olgusuna Tarihsel Bir

Yaklaşım”. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1, s. 87-122

Lauterpacht Elihu, (1958) “Notes On Intervention By Invitation”, International And

Comparative Law Quarterly No. 7,

Nawaz, M.W. (1959), Intervention By Invitation And The United Nations Charter,

International Studies

Nolte, George, (2012), “Intervention By Invitation”, Max Planck Encyclopedia Of Public

International Law, Online Edition, Ed. Rüdiger Wolfrum,

Öncü, Mehmet, (2006). “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki

Temelleri”. Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt.2, No.6, s. 31-57

Pazarıcı, Hüseyin (1977), “Uluslararası Hukukta Jus Cogens Kavramı”, Prof. Dr. Bülent N.

Esen’e Armağan, Ankara, s.365-379

Tunç, Abdullah, (2015), Uluslararası Hukukta Davetle Müdahale, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara